

Specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų grupės

Specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų grupės ir jų laipsniai yra šie:

1. **Intelektu sutrikimai** – tai protinių gebėjimų nukrypimas nuo normos, sukeltas elgesio, emocijų bei socialinės integracijos sunkumų. Pagal sunkumą intelektu sutrikimai skirstomi į nežymius, vidutinius, žymius ir labai žymius. Intelektu sutrikimai apima protinį atsilikimą ir intelekto regresiją.

Protinis atsilikimas sudaro gausiausią intelekto sutrikimų grupę. Jis pasireiškia negrįžtamu pažintinės veiklos, ypač mąstymo, pakenkimu, veiklos, valios, emocijų neišsivystimu, kartais fizinėmis negaliomis. Šie reiškiniai atsiranda dėl biologinio centrinės nervų sistemos (CNS) nepakankamumo, kuri gali sukelti ligos (meningitas, encefalitas, galvos smegenų ir gimdymo traumos, paveldėjimai ir t. t.).

Protinio atsilikimo sampratoje yra trys požymiai:

- Organinis ar funkcinis CNS pažeidimas.
- Pažintinės veiklos sutrikimai.
- Negrįžtamas sutrikimo pobūdis.

Protinį atsilikimą sąlygoja ne tik sutrikimo priežastys, bet ir CNS pažeidimo laikas, patologinio proceso išplitimas, gilumas. Kuo anksčiau pažeidžiama vaiko CNS tuo blogiau. Specialistai teigia, kad blogiausia – ankstyvas protinis atsilikimas, kai vaiko smegenys pakenkiami iki 10 trejų gyvenimo metų, prieš pradėdant kalbėti. Kuo ilgiau vaikas auga sveikas, tuo geresni ugdymo rezultatai.

Intelekto regresija – tai protinis atsilikimas, kurį sukelia smegenų liga. Ji nepraeina, kol procesas linkęs progresuoti, o vaiko intelektas – regresuoti. Prie tokių ligų priskiriama epilepsija, šizofrenija ir kt.

Reikalingas ugdymo aplinkos ir patalpų pritaikymas. Vaikų, turinčių labai žymų intelekto sutrikimą ugdymo tempas yra **individualus**, jiems taikomi alternatyvūs ugdymo metodai. Jiems būtina nuolatinė sisteminga specialioji pedagoginė (logopedo, specialiojo pedagogo, psichologo) pagalba.

2. **Specifiniai pažinimo sutrikimai** arba pažinimo procesų neišlavėjimas - tai nepakankamas pažinimo funkcijų išvystymas dėl smegenų disfunkcijų (sutrikimų), kuriam būdingas skaitymo, rašymo ir matematikos žinių bei intelekto neatitikimas.

3. **Emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimai** – tai nukrypimas nuo adaptyvaus elgesio, kuris laikomas normaliu. Vaikai, turintys emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimų turi normalų intelektą. Šios sutrikimų grupės vaikų elgsenai dažnokai būdingas nesugebėjimas užmegzti ir palaikyti bendravimo ryšių su aplinkiniais, netinkamas elgesys ar emocijos esant normalioms aplinkybėms, bendras didėjantis nusiminimas, prislėgta nuotaika, polinkis į baimės. Be to, šiai sutrikimų grupei priskiriami vaikai, turintys įvairiapusių raidos sutrikimų, pvz.: vaikystės autizmą, atipišką autizmą, Aspergerio sindromą, kitų vaikystės dezintegracinių sutrikimų. Šių vaikų intelekto laipsniai gali būti įvairūs. Jiems neretai būdinga sutrikusi kalba. Šių vaikų mokymui reikalingi vizualiniai stimulai, priminimai ir vaizdinė struktūrinė informacija.

4. **Kalbos ir komunikacijos sutrikimai** - tai nuolatinis bendravimo, kalbėjimo ir kalbos nukrypimas nuo įprastų bendravimo bei kalbėjimo normų.

Skiriamos šios kalbos ir komunikacijos sutrikimų rūšys:

a) Kalbėjimo sutrikimai:

- fonetiniai sutrikimai (fonetinė artikuliacinė dislalija, rinolalija, dizartrija, anartrija);
- kalbėjimo tempo sutrikimai (greitakalbystė, letakalbystė);
- balso sutrikimai – afonija (visiškas balso nebuvimas, balso silpnumas, disfonija (dalinis balso sutrikimas, rezonavimo sutrikimas));

- b) Kalbos sutrikimai (kalbos neišsivystymas, motorinė alalija, dizartrijs, rinolalija);
- c) Visos kalbos sistemos neišlavėjimas, apimantis fonetiką, leksiką ir gramatinę kalbos sandarą. Kalbos neišsivystymas gali būti nežymus, vidutinis ir žymus;
- d) Fonologiniai sutrikimai (foneminė akustinė dislalija, foneminė artikuliacinė, dislalija, atviroji, uždaroji arba mišrioji rinolalija, nežymi, idutinė arba žymi dizartrijs);
- e) Sutrikdyta kalbos raida (mneminė afazija, semantinė afazija, motorinė afazija, sensorinė afazija, sensomotorinė afazija, įgyta afazija su epilepsija dar vadinama Landau –

Klefnerio sindromu);

f) Rašymo sutrikimai (agafija, disgrafija);

g) Skaitymo sutrikimai (asleksija, disleksija);

h) Įvairūs kiti komunikacijos sutrikimai (neurozinis mikčiojimas, panašus neurozinį mikčiojimas, organinis mikčiojimas, elektyvusis mutizmas). Kalbos raida gali būti sulėtėjusi nežymiai, vidutiniškai, žymiai ir labai žymiai;

5. **Klausos sutrikimai** - tai sąlygiškai nuolatiniai ir pastebimi girdimojo jutimo bei suvokimo nesklaidumai, kurie nustatomi matuojant asoliučius pojūčių slenksčius (audiometrija).

Yra skiriami šie klausos sutrikimų laipsniai:

♣ Neprigirdėjimas (nežymus, vidutinis, žymus, labai žymus);

♣ Kurtumas (praktiškas, visiškas).

6. **Regos sutrikimai** - tai regimųjų pojūčių ir suvokimų sutrikimai, kurie trukdo normaliai raidai, mokymuisi, orientavimuisi erdvėje, savarankiškam gyvenimui. Minėti sutrikimai nustatomi matuojant regėjimo aštrumą ir akiplotį.

Skiriami šie regos sutrikimų laipsniai:

♣ silpnaregystė (vidutinė, žymi),

♣ aklumas (su regėjimo likučiais, praktiškas, visiškas).

Regos sutrikimų turinčių vaikų mokslumas yra aukštas ar sąlyginai aukštas, tačiau kalbos raidos sutrikimai, atsiradę dėl specifinės regimosios jutiminės patirties stokos ar visiško jos nebuvimo, sunkina minėtų vaikų socialinę integraciją.

7. Judesio ir padėties sutrikimai - tai labai įvairios kilmės ir skirtingas pasekmes sukeliantys sutrikimai.

Skiriami šie judesio ir padėties sutrikimų sunkumo laipsniai:

- Nežymus, kai judama naudojantis papildomomis atramomis;
- Vidutinis, kai judama tik su vežimėliu;
- Labai žymus, kai nepajėgiama savarankiškai judėti.

Vaikų cerebrinis paralyžius – gana dažna vaikų neįgalumo priežastis. Būtent šis sutrikimas yra vienas dažniausių iš judesio ir padėties sutrikimų grupės. Dažnai vaikai turintys šį raidos sutrikimą, būna neramūs, dirglūs, užsidarę, jų judesiai nekoordinuoti, būdinga pažintinių procesų, atminties, dėmesio stoka, greitas nuovargis, neigiama reakcija į pasikeitimus. Labai svarbu išsamiai įvertinti vaiko protinius gebėjimus ir pritaikyti ikimokyklinio ugdymo programą atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius ir galimybes.

8. Lėtiniai somatiniai ir neurologiniai sutrikimai - tai įvairūs lėtiniai sutrikimai (ligos), kurie turi įtakos vaiko ugdymui ir reikalauja specifinių ugdymo(si) sąlygų bei aplinkos pritaikymo.

9. **Kompleksiniai sutrikimai** - tai įvairūs sutrikimų deriniai: regos ir intelekto; regos ir specifiniai pažinimo; emocijų; elgesio ir socialinės raidos; klausos ir intelekto; klausos ir specifiniai pažinimo; regos ir klausos; intelekto ir judėsio bei padėties; regos ir judėsio bei padėties; klausos ir judėsio bei padėties; judėsio bei padėties ir somatiniai sutrikimai; kiti raidos sutrikimai. Dažniausiai kompleksiniai sutrikimai nėra vien tik sutrikimų suma, bet sudaro naują kokybę.

10. **Kiti raidos sutrikimai** - tai sutrikimų grupė, kurią sudaro raidos sutrikimai, atsirandantys dėl nepalankių psichosocialinių veiksnių (psichosocialinės deprivacijos, pedagoginio apleistumo, auklėjimo klaidų, sulėtėjusios psichinės raidos ikimokykliniame arba jaunesniame mokykliniame amžiuje, riboto intelekto).

Apibendrinant išdėstytą medžiagą galima daryti tokias išvadas: išskiriamos tokios specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų grupės: intelekto, kalbos ir komunikacijos, klausos, lėtiniai somatiniai ir neurologiniai, judėsio ir padėties, kompleksiniai, regos, elgesio sutrikimai, specifiniai pažinimo sutrikimai arba pažinimo procesų neišlavėjimas, kiti raidos sutrikimai pasižymi savo ypatumais. Ugdymas yra individualizuojamas/pritaikomas.
